

שם הארכיון: אל

מספר תיק: 125-1-1/1914
21.3.07

מספר תיק: 1914
מספר חשבון: 125-1-1
מספר חשבונית: 1914

הגנה בצפון אפריקה

הגנה בצפון אפריקה

אוחיון: מאז הקמת המדינה אני קשור לה. כל העניין התחיל בסוף 43, כאשר הגיעו אלינו במדים צרפתים אפרים פרימן ואלי כהן. הם התקשרו עם חברים מקומיים, אספו אוס, וחוך התקופה שהו במרוקו. שבועות רבים הם למרנו מהי א"י. אנחנו לא ידענו מאומה על ישראל. אנו היינו אז בני 20-22 שנה. זו הייתה ההתחלה. דרכי המלחמה חייכו אותם לעזור וסוכס שהם יהזרו או יורו לנו מה לעשות.

אלו שהיו פעילים, בעיקר חברי חנועות נוער, הם שמרו אתנו קשר במכתבים וע"י שליחים שונים, כך שהקשר נשמר בהלכתו. ב-45 או ב-46 חזרו השליחים ונמצאו בטוניסיה. והם הקימו חנועת נוער אליה השתייכו ידידינו ממרוקו גם כן. זמן מה אח"כ הגיעו מפריז הרב קפל עם עוד מישהו. כן הגיע גם לזרום. החילונו לבניית את החברים. הגרעין הראשון שהקימותי שנה 5 חברים. החלו לאמן אנשים. דומני שלזרום היה הראשון שהדריבני. היה זה שלב ההכנה. קבלנו הוראות לנייס כמה אנשים ולהגיע לאלג'יר. שם פגשנו בסם אבוטכול. שם-מצאנו חברים מיחר ארצות צפון-אפריקה והתאמנו שם 78 שבועות בבוביטון. כפר-על-יד אלג'יר, בתנאים קשים. לישראלים לא היה כסף, כמו תמיד. היה חסר מים. היה קשה מבהינה פיזית, ואנו לא היינו מורגלים באמונים. האמונים נמשכו גם אחרי ארוסת הערב.

כשהסתיים הקורס, אני חזרתי מיד. סם נשאר עוד זמן מה עם אפרים. בקורס היו כ-15 בחורים. זה היה קורס מכ"ס. התעבתי בפז, בדרך לקובלנקה. באותה תקופה הייתי מזכיר כללי של החנועה הציונית במרוקו היו לי כבר קשרים בכל מקום. הוערות של החנועה הציונית בכל מקום אפשרו לגייס מחוכם 1-2 אנשים. מתאימים, מתוך כלל האנשים, שלא כולם מתאימים לסוג זה של עבודה. התקשרתי עם האחראי בפז. אתו אפשר היה לדבר גלויות. הוא קבע לי מיר פגישה עם מספר אנשים בבית-הכנסת. ואנחנו דברנו. ידעתי שיהורי מרוקו נושאים את ישראל בליבם, אך לא ידעתי אז שהם מוכנים לקחת מזוודה ולצאת מיד לדרך, לראות את נכונות האנשים לצאת בכל תנאי, הביא לי סיפוק רב. נשארתי בפז והמשכתי בעבודה. סם הגיע אח"כ והעבודה התארגנה בכל הערים ע"י בחורים מקומיים, כי לא יכולנו להיות בכל מקום, והעניין החל להיות ידוע בכל הארץ; זה היה כלהבה שהתפשטה. אמנם הייתה מחתרת, אך אי אפשר היה לשמור סוד מוחלט. כשהיה צריך להציע לאנשים לעזוב, ברור שנודע שקיים ארגון כזה. מנקודה מסוימת נודע הדבר. נוסף לכך - אנשים רבילים לדבר.

העבודה התארגנה כך: היה צריך ללווח את האנשים עד אובדנה ושם למצוא דרך להעבירם את הגבול לאלג'יריה. משם - ברכבת לאורן או אלג'יר. אני עצמי רציתי לרכוש נסיון מעבר הגבול, כדי שאוכל לדעת על מה אני מדבר עם אנשים. מדי פעם

עברתי את הגבול. בדרך כלל עבר הענין כרניל, בלי קשיים. פעם אחת היו לנו קשיים. עברנו את הגבול. מספר ק"מ מעבר לגבעה עלינו על חבורה של ג' נדרמנים ושוטרים. לא הספקנו להתחבא, נפלנו ממש לתוכם. ראינו שערבי אחד מונח על הקרקע, הדוג, ונודע לנו שכל המשטרה נאספה ועשתה מאמצים לגלות את הרוצח. חשדו בנו. אסרונו, הביאונו לאוג'דה, וחקרו אותנו. הכניסו אותנו לתא. בסופו של דבר, ראוי שאין לנו עסק עם הרצח. החזירונו לגבול, ע"י הרכבת עם לוי של שוטר. בתחנה הראשונה, לאחר שהשוטר עזבנו לנפשנו, ירדנו ושוב ניסינו לעבור - והצלחנו ללא קושי.

תנועת העליה התפתחה במירה כזו והאנשים היו כה נלהבים לעזוב, עד שהמאורעות השיגונו. רכיס פשוט ארזו ויצאו לדרך, מבלי להחשד אתנו. הם התרכזו בדרך-בלל בבית-הקברות של העיר, כדי שלא יצטרבו לחפש קשר. הם הגיעו בעשרות ומאות ויצרו בעיות לקהילה המקומית ולרשויות המקומיות. ליושב-ראש הקהילה לא היו אז אמצעים מספיקים אך היה מבנה בבית-הקברות של אוג'דה. אנשים הסתערו לדרך; מקובלנקה, מכנס, מפז וכו'. אלו שיכולנו לארגן - ארגנו, והיחד המשיכו בלעדנו. אנחנו אמנם יזמנו, אך לא יכולנו להשתלט על תנועת האלפים. זה נמשך כך כמה חודשים. באותה שעה היה צריך במקביל לעשות את עבודת ההגנה. ניסינו בתנועות הנוער ובצופים את הבחורים שאפשר היה לסמוך עליהם וארגנו אותם בכחות, ומינינו עליהם אחראים.

היה מטה, שבו היה סם ואנוכיס. ב-7-46 היינו נם כן בצרפת, במחנה מכי"ם על יד ליון. שם התאמנו ביחד רצינות במשך חרשיים ע"י מרזיכיס ישראלים. חזרנו למרוקו כדי להמשיך בעבודתנו. החילונו להתקל בקשיים עם המשטרה. הם ראו שיש ארגון ואנשים המתעסקים בו. נקראנו פעמים רבות למשטרה. נחקרנו, ולא תמיד באריכות ובעדינות. היה מפקח שעסק בנושא זה במיוחד. הוא בא מדי פעם בפעם לבית, או קראני למטרה ונקדני על המתרחש.

אחרי שלב ראשון זה של ארגון העבודה, עברנו לשלב מעשי יותר, ז"א - החילונו אנו עצמנו להכין ניירות-דרכונים, תעודות זהות לאנשים שרצינו לשלוח. הקושי הגדול או היה לקבל דרכון כי השלטונות התנכלו לתנועה. היה צריך לקנות את הדרכון, או את האיש הנותן אותו. יום אחד נתבקשתי למצוא בחור מהימן שיש לו כשרון לציור. שלחנוהו למרסייל, שם עבר השתלמות בעליה ר' ובשובו היחה תמימתו ביוק כזו של המנהל הכללי של המשרד הנוגע בדבר. אי-אפשר היה להכחין.

מרכז הארגון היה בקזבלנקה, אך היו סניפים בכל הערים הגדולות: פז, מכנס, מרקש, ראפי. הושבעו לאחר שהגענו להברת המגויסים מאות אחדות. הם אומנו בקפ"פ, מקל, סכין, רימון ואקדח. עמנואל נשרי הגיע אלינו לביקור, ואחו הכינונו תכניות הגנה וכל העמדות הדרושות להגנת הגייטאות. אי-אפשר היה להן על צודדים המפוזרים בכל מיני מקומות ובהחאם לכך נקבעו בתוח ותולקו והוצבו.

כשבקזה היו מקרים של מתיחות, היינו מעמידים את החברים במצב הכן. אני נזכר שיום אחד בעת מתיחות הקימונו את כל המטה כמרכז הגישור. רכזנו אנשים והצאנו פטרולים לצפות. נשק היה מרוכז.

פס: הנשק הושג ע"י כך שהשגנו קשר עם היהודים בצבא הצרפתי ולגיון הזרים. הם ידעו במה המדובר והשיגו לנו נשק. היה גם משלוח רציני שהובן עם פול במרטייל. ארזנו זאת, מבלי שידענו שזה מיועד לנו. בשטיימנו אמר לנו פול - יפה עשיתם, הכינותם את זה בשבילכם. את"כ הגיע הנשק באניה לנמל. הייתה בעיה איך לפרק. כשהגענו שאלו אותנו כנמל מה יש בארגזים. גדיה השיבה, בלי להסס, שבארגזים יש נשק. הם חשבו שזו הלצה. כששאלו מה יש בארגז זה ובארגז שני, השיבה: כאן - אקדחים, כאן - פגזים. היא אמרה את האמת, ואיש, כמובן, לא האמין לה. יותר מאוור היו קשרים עם אמריקאים במקום. חלק קנינו מהם וחלק קבלנו.

הנשק היה מאוכסן, בדרך כלל, אצל כנות, שאיש לא יכול היה לזווד שהן שוחפות לבן. במזוודות כפולות-רפנות. היו בכמה מקומות סליקים טובים למדי. הבנות שתפו פעולה, בהכרה מלאה. היו אקדחים ותח"ם בכל מרוקו. בן למרנו לעשות בקבוקי-מולטוב. לימדנו מפקדים מספר לעשות זאת.

בהתחלה לא הקימונו שרות יריעות. את"כ הבנו שיש לנו צורך בידידים. היושבים בצמחי-מודיעין, כדי להיות מוזהרים בזמן, על הכוונות לחפש בבחינו. היה לנו חבר חשוב של ארגונונו כמטרה. פגשנו ביהודים שעשו זאת ברצון. אחרים - סרבו והתנגדו. היו לנו קשיים רבים עם ראשי הקהילות. הם פחדו, היחה המנטאליות הישנה, טענו שאנו מטורפים. אך מצאנו אנשים שיכלו לתת לנו ידיעות מהצד הצרפתי והערבי.

היו גם בוגדים יהודים, לא רבים. ידענו שהיו כאלה שעבדו עם המשטרה. חוץ זמן מה היחה העיר אוג'דה תחת פיקוח משטרה מלא. לא יכולה להגיע לעיר מבלי שהמשטרה תדע על כך מיד. הבגידה נגרמה לעתים ע"י כך שאדם שנאמר ועונה ולא היה לו הכוח להתנגד - גילה את הסוד. מתוך לחץ, הרוב, אף שעונה, לא דבר והיו רבים כאלה. היו מעטים מאד שעשו זאת בעד בצע כסף.

אוחיון: כדי לספק את המצב החליט ד"ר זואן שעל כל מי שרואה מרוקו לאלג'יריה להצטייד בויזה, נוסף על הדרכון. אני נזכר כי התקנה נכנסה לתקפה ב-13 לחודש ב-47; למחרת לא יכול היה איש לצאת. חששתי להיות מנותק מהמרכז באלג'יריה בלי הוראות ובלי וקציב. לקחתי מטוס כדי להגיע לשם. בבקורת הגבולות נאמר לי: לא הוכל לצאת כי היום פקעה הזכות לצאת בלי ויזה. הגעתי לאלז'יר לראות את אפרים. במקרה היתה

צריכה להגיע למחרת אניה, שהיתה צריכה להמיע חברים שתיו במחנה בטנס. השתתפנו בעבודה זו של ההעמסה בלילה. לפתע מצאנו את עצמנו מקפים משטרה צרפתית שהתעניינה בנעשה. תוך העמסה האנשים על הסירות, הגיע האות שעל האניה להסלק וחלק מהעולים נשאר על החוף. נתפסנו ע"י המשטרה. היה אחנו יאני אבירוב שלא ידע מלה צרפתית. כששאלוהו הצרפתים: "מה שמך?" הוא השיב להם את כל מה שידע. הוא גר במלון ג'ורג' החמישי, והוא השיב להם: "ג'ורג' החמישי". מאין אתה? - "ג'ורג' החמישי". "מה אתה עושה כאן?" - "ג'ורג' החמישי". הצרפתים חשבו שהוא צוחק להם. הם לא יבלו לדעת שהוא מישראל והגיע הנה. האניה היחה "יהורה הלוי".

היינו אסורים יומיים בבית-הסוהר בטנס, עד שנעשה טופס לשחרורנו. העבירו אותנו למחנה בטנס ושחררונו. אני חזרתי לקנה כדי להמשיך בפעולה.

בסיכום: לתקופה זו, כחצי להרגיש שהיהדות המרוקאית קמה כולה לקדיאתו הפשוטה של צעיר אחד ויצאה לדרך כי א"י היתה בלבם. עבורי היה זה מעשה ניסים, שאחרי 2000 שנה, תחם שליטה ערבית ואחרת, ובלי קשר ליהדות במקומות אחרים - קמו וצעדו לארץ. עמדו מול המשטרה, הגבולות, קשיי הדרך, רעב וסכנות - כדי להגיע לישראל. חשוב להרגיש זאת מבחינה היסטורית.

יהודה: כשהייתי במרסייל קיבלתי קבוצה של 5; 10; 20; שבאו עם פתק סכמי: "קבל 5 שקי קמח", או בדומה. איך הם נשלחו?

אחיון: אלו היו קבוצות קטנות שנשלחו על ידינו בדרך של עליה ד' - באניות, ברכים שונות.

בזאגלו אשריאל: אני רוצה לספר על דברים מהתקופה שספר חכמינו אחיון. יש להזכיר עוד כמה נקודות שהיו כוח המשיכה של הבחורים אשר דאו את הדרך היחידה בעליה לא"י בדרך לא דרך. תקופת קבוצת אליעזר בן-יהודה. באותה תקופה היו כמה גופים שטיפלו במסגרות שונות של העליה וההגנה גם יחד. תקופת אליעזר בן-יהודה היחה, לפי דעתי, תקופה שבה חוללנו את המהפכה לעליה ממש, בורך לא דרך. וכשנקדאנו ע"י הגורמים לא היחה לנו ברירה והיינו מוכנים לבל. היה ויכוח סוער בערב ההחלטה הגורלית; הפרוציה הציונית בקזבלנקה התווכחה על כל מיני דברים אחרים, בו בזמן שהיחה שעת האפס שכל רגע היחה צריכה לבוא האניה. וכך נאמר, באותו ערב: סם אבטבול אמר כי השעון מגיע לשעת אפט. בשעה 12.00 פתחו המש דקות עלינו לצאת ממש לעבודה. ואז זה היה בסביבות מרץ-אפריל 47. היו משוגעים לענין, צעירים, גם בעלי משפחות. משפחות עם ילדים שרצו להגיע רק שיגידו

להם מה לעשות. ואו אותה קבוצה, קבוצת אליעזר בן-יהודה, עם החברים: בד כהן,
שלמה ביטון (אביטל), דרון שלמה ואנכי, ועוד כמה חברים. קבוצה זו תפקידה
היה להפיץ את השפה העברית, ובמסווה זה היא עשתה את פעולת ה"הגנה". קבוצה
זו אורגנה ע"י סם אבטבול, חיון, גר, גוריון, שלמה לוי - וזה במסגדה של
קרל נטר. באותה תקופה, כדי שהאנשים יאמינו לנו - התארגנו ראשונים. לאחדים
היו פספורטים ועברו בדרך הרגילה. ולאלה שלא היו פספורטים הלכו בדרך לא דרך.
אני, כשהגעתי מקזבלנקה לאלז'יר עם פספורט רגיל, לא היחתי לי שום תקלה. החברים
שקבלו אוהנו היו החברים שבאו מסוניס, ביחד עם סם אבטבול. אחר משליחינו,
שבאותה תקופה קראנו לו אפרים, התחלנו לתכנן מה לעשות עד שתבוא האניה. עלינו,
על יד הכפר טנס, במקום אסטרטגי; שם הקמנו לנו בעין מאהל; לא היו אוהלים -
כל איש עם המטלטלים שלו. יש לזכור גם לטובה וגם לא את אותם הימים הקשים, עד
שבאה האניה. זה היה בסביבת חורש ימים, אשר אנתנו היינו חייבים לשמור על הסדר,
הסודיות, גם שהציבור לא יתדעם שאין לו מה לאכול, ושהציבור לא יביא את המעש
במקום החוצה. היינו מוקפים בערבים ובמסורה צדפתית, ויש לזקוף לזכותו גם
שהיה עור עם זקן, והוא היה הממונה, מפקד מחנה הצופים. תוך החורש הזה חילתי
והייתי מוכרח להגיע לרופא. התלבשתי כצופה ונסעתי עד אלז'יר וכשהגעתי לשם
צריך הייתי להפגש עם יהודי. מה בט שאז ארגנו מסורה מקומית לשמור על הסדר.
כשהגעתי לאלז'יר החיפשתי בבית-קפה, קראתי למצחצח נעליים ושאלתי אותו איפה
הרובע היהודי. הוא לקח אותי למקום, לתוך בית-מכלת גדולה. ביקשתי את בעל העסק.
הצנתי את עצמי בפניו. הוא הכניס אותי למשרדו. הציץ לי לשחות. ואז ספרתי לו
שבאתי מטנס, שיש לנו כ-400 איש ואנו מחכים לאניה שתקח אותנו לא"י, ואנו
יודעים שאנו עלולים להתקל בכריסים. לכן אני מבקש שתעזרו לי: אם שאת הכסף
שהבאתי אתי תחליף לי במצרכים. הוא התלהב, אבל נט שאל: תאם יש לכם שכל? אין
אתם הולכים לאכדון למפרע? הסברתי לו שיש אנשים שרוצים בכל מחיר להגיע. קיבלתי
טמנו את המצרכים, ויותר ממה שהיה לי. הוא גם הזמין לי חדר בבית-מלון. למחרת
בבוקר צריכה היחה לעבור מכונית משא מאלז'יר לטנס ועל המכונית הזו חזרתי - וכאילו
הבאתי ישועה לחברים. אז התחלנו להסת אס בכלל האניה תגיע. כי עבר כבר חודש ימים.
היו כאלה שהתיאשו ועזבו, מסיבות אובייקטיביות. בכל זאת נשארו הרבה מאד,
כ-500-600 איש, אשר לפי המצב שהתהווה היה גם חלק מאנשים שבאו בטענות למטה
במקום. בכל זאת ביום שבת 29 לאפריל בשעה 3.00-4.00 אחה"צ התחוללה קצת מהפכה
במחנה. הופיע יאני אבידוב עם סם ונתנו פקודה לארוז ולהתכונן. ניתנה הוראה
להדליק מדורה גדולה על מנת שהאניה תדע את מקומנו. באותו זמן חילקו קצת חברים
וכתצי לתם לאכול והציבור החל להתארגן; היחה שמחה במחנה. באותו ערב דאינו מרחוק
את האניה המסמלת את עלית יהדות צפון-אפריקה. התחלנו להתארגן ליציאה. באותו ערב,
כמו בשאר הערבים שבהם עשינו טיול טאורגן, גם בערב זה - כתי שהערבים לא יחשדו.

כשהגענו לחוף היכו סירות שהובילו קבוצות-קבוצות עד שהגענו ב-12.00 בערך. לצערנו הרב הספיקו לעלות רק 426 איש והשאר, קרוב ל-200, נשארו. זו היתה האניה שסימלה את חחילת ההעפלה לישראל. האניה החחילה לשוט בדרך-לא-דרך, כי נתקלו ב-ס.או.ס., כי 6 משחתות בריטיות אחרינו. מפקד האניה היה יונה. אני הייתי המקשר. חלקנו אוחס לחוליות ולכחות. כהיוחנו על האניה צריכים היינו להתחלק שווה כשווה, ומה גם שלא ידענו כמה זמן נסע. כמשך חודש ימים, עד ה-30 למאי, היינו בים. כשגענו ג-פלרן ניתנה פקודה שנאמר שאנו יוונים ופנינו מוערות ליוון, ולא להזכיר לאן הולכים. השמות שונו. כל סימן של נייר, או כל דבר אחר - נשלק לים או נשרף. אז באה הפקודה שלא לצאת לסיפון, רק כשיקבלו הוראה ואישור מפורשים. בפלרן היה יהודי שכנראה כא מדרום אלז'יר. לא יכול היה לסכול את הרעם והצמא ורצה לברוח כפלרן. צוות האניה היה מורכב משני גורמים: הזרים - שפעלו בנווסים, וצוות ההגנה: מפקד האניה, אלחוטאי ואלה שהשתלטו. איימנו על הבחור, והוא קכל על עצמו לשבח בשקט. יום לפני שהגענו לארץ-ישראל הקיפו אותנו כבוד שלוש משחתות ואמרו לנו שאם פנינו מוערות למצרים - טעינו, ועלינו לקחת את הסוון זה וזה. ואם כוונכם הוא פלשתיין - אין לכם מפלט. הם נחנו לנו אולטימטום, שתוך חצי שעה עלינו לתת את התשובה. הפקוד הזר, ספררים ואיטלקים. קיבלתי פקודה לומר לחברים להתגונן; אם יעלו כריסים לא יודעים מיהו המפקד, ועליהם להתגונן בכל מה שיש על-מנת לסמל שאנו רוצים להגיע ככל סחיר ארצה.

חיון: בפעם השניה כששאלו אותנו לאן אנו הולכים אמרנו שאנו פועלים ספרדיים ההולכים למצרים, כבר לא יוונים.

בוזאבלו: כולנו נעשינו שוויים. אחרי חצי שעה באו ארבע משחתות, וכשגעו בנו - האניה השתחקה. במקלות ובכובעי פלדה - הם באו עלינו. הוכחנו מה שיכולנו, ואז גרדו אותנו לחיפה. הורידו אותנו אחר אחר. עברנו ברציף המטענים השני, ושם עמדו שורות של צנחנים בריטיים עם רוכים מכוונים. עברנו בדיקות, כי היגינה לא היתה. אח"כ עברנו בפני המקומלנד-יארד, כרי לתפוס את המפקד. חפשו ניירות, דברו בעכרית ובספררית. כשהגעתי הייתי במעיל חורף ומצית אמריקאי. הוא הוציא את הפצית, ואמר בעברית: "אה, עכשיו אני רואה אתה אחד מהמפקדים". אמר את זה כצרפתי ובאיטלקית - ואני עשיתי את עצמי לא מבין. וכשהוא ראה שאין מוצא, העמיד אותי. העלו אותנו לאנית הקבולת הבריטית, הכניטו אותנו לחאי חיילים וצריכים היינו לשבח שם 24 שעות; עד שהגענו לקפדיסין. כשקבלנו את האוכל - התנפלו על האוכל. על האניה עצמה, מתוך החיילים הבריטיים היו גם חברי ה"הגנה" אשר כשעלה מפקד ה"הגנה" בפועל בקש ממני כשהוא לוקח את המטאטא שאף אחד לא ייגש אליו כדי להתליף אותו. הוא רצה לעשות את כל המאמצים לברוח. הוא הביא לי פצירה ובכל הזרמנות תנסה לפזור את המנעול. התכנית היתה שבו ברגע שנפתח את הדלת, פח האשפה מלא - ונזרק אותו במקום אשפה.

לבטוף קבלתי הוראה לא לעשות זאת. כשהנענו לקפריסין הודו אוחנו שוב כמו בחיפה. קבלו אוחנו אנשי הנ' וויינט והטוכנות היהודית. שליחים (אחד מהם מבקר העיריה כיום), שרייבוב, תלקו לנו שקיס עם כל האביזרים: כלי אוכל וסמיכות והכניסו אוחנו למחנה 55, שנהפך אז ממעבר למחנה קבע. כשאנשים אחרי חרשים של מעצר כביכול. כשחברינו האשכנזים שמעו שבאים מאפריקה חשבו שאנו בושים. למחרת בבוקר נקראנו ע"י המזכירה הקיימת על-מנת להסדיר את חיינו בצורה מאורגנת. באותו רגע שבאו החברים למקום התחלקו, לפי זרמים פוליטיים. הרעיון של קבוצת אליעזר בן-יהודה נשאר קשור. באותו רגע התחלנו להתארגן. מבין הנאמנים שלנו הלכנו ונשבנו אמונים ל"הגנה", במסוה של מחנה ספורט. עשינו הכל מה שניתן, חוץ מאשר ללמוד על סגק. הנשק הובא בקופסאות של עוגות. אני הייתי אחד מאלה שבאותה תקופה לקחתי חלק פעיל ב"הגנה" במחנה עצמו, שחפרנו את המנהרה לחוף. שם בחוף הייתי צריך לעלות לאנית המעפילים.

ראובן נקב: מרוקו. מפז בן 38. שם הייתי צורף ועכשיו - פזיר ממלחתי.

בוזאגלו: פזיר בבנק שם - ופה כפקיר.

תיון: עם אבי בחמרי בנין. בארץ כנציגות.

ראובן: ב-47 נפגשתי עם שליחי ההגנה מישראל וממרוקו. הדבר הזה נחן לי להכיר כתודעת אהבת ישראל - זה היה כשבבית כנסת הופיע שליח מישראל, לולו הכדמלי, כשעליתי ארצה היה חבר כנסת. שם הכרתי גם את סם, שהיום אני רואה בו את דמות מנהיג ה"הגנה" במרוקו. הדבר הראשון שהכניס לחודעה שלנו: להציל מהפליטה. וכך התארגנו ושמענו בקולו. גם לולו הפיק תועלת כשהכניס רוח חיה בתושבי, כאילו היה קול קורא, למח זעקה בערינו שכאן לא מקומנו; באותו לילה בבית-כנסת ב"אם הבנים". הרצאחו היתה בעברית ונער אוחנו קצת. והסנוניות הראשונות החלו לצאח, ואני ביניהם. בתוריים התחפשו לערבים, כדי שלא יתפסו. אני עשיתי פספורט באורח רשמי, ואז זה עלה לי 60 כרנקים. לבל אותם האנשים שסמנו את האות הראשון ליציאת מרוקו - כאמתלה שהם תולים. יצאנו לדרך, נפרדנו מהמשפחה. הגענו לאלז'יר ושם חיכו לנו חברים. נחנו להם סיטמה. אחרי יום-יומיים נסענו לטנס. התחלתי אח החיים האחרים; עם קצת ציונוח. פעם באחד במאי, מעולם לא הרגשתי את אהבת ישראל כשמעתי נאום ציוני מפי החבר סם והגברת נדיה סהן. אנחנו שרנו קצב על סודיות. אבל כשצריכים היינו להביא מיס על יד כפר ערמי ושאלו אוחנו מאיפה אנחנו ספרנו שאנחנו ממרוקו ובאנו לכאן ללמוד חקלאות במקום. אפרים עזר לנו. אנחנו עברנו קשה, והרוב ירדו במשקל, ויש כאלה שמכרו את בגדיהם. יש כאלה שלא רצו לחזור למרוקו כדי שילעגו להם. הגיעה השעה בו נחבשרנו שאנו מפליגים. השמחה היחה רבה, לאתר סבל של כחודש ימים. המדיניות של אוחם הימים לא אמרה שאנו הולכים לקפריסין - אלא לא"י. עזרנו בסירה לזקנות. הפלגנו בכל אותה דרך.

גילינו איזה ארץ למרות הסבל של חוסר תזונה. המיטה בה ישנתי, מפקד האניה יונה, ואמר לי לקום. התברר לי שהיה לו רדיו אהו החקשר. הוא הוציא מכסה לשם הכניס את מקלט הרדיו, אחרי שעגנו בפרץ.

אשריאל: זה היה אלהוטאי.

ראובן: אחרי שנחגלינו באו אלינו כל כוקר לשאול אותנו - כאוח שלום. בחורה אחת ענתה להם באנגלית כמיקרופון. כל מי שהיה לו קרש נוסף נגד הבריטים. אני נצצתי כרגל. החיילים הכריטיים על האניה השתמשו במזקי מיט. כשכבשו את האניה, היה דופא פסיכיאטרי והיה יכול לגלות דק במבט אם היהודי זקוק לטיפול. היו חלק שהעבירו אותם למחנה עתלית. כשנכנסתי לקפריסין באילו חורוני מבריחה; עם מכנסיים קצרים וגופיה. כי את כל המשלטים שלנו שמנו בערימה לביקוי. העמידו לנו את זה כשהיינו בקפריסין - הכל ביחד והיתה ערבוביה. אחר יומיים-שלושה מצאנו מחנה שנהן לנו רובמא חיה של ענויים: גדרוח, יהודים. ראינו חיילים בטורלים. מטביכ למחנה גדרוח.

יהודה: צריך לומר לזכות הבריטים שאלה לא היו מחנות "מהסוג הזה".

ראובן: מחוך היהודים שכפריסין, המחנה הזה נראה להם כמחנה נופש. אז ההחלנו להתידר גם יהודי אפריקה. בתחילה היה להם רושם לא טוב, אבל לאט לאט קבלו בטחון. חברי בזאגלו היה סגן דאש-המשטרה המקומית. לא חיינו כערבוביה עם האשכנזים. המשטרה המקומית השליטה סדר במקום. הייתי אז צעיר ונקלעתי למחנה הדחיים. וכשראיתי שחברי לוקחים אלות ונותנים לחייהם צורה של התכוננות שאפתי גם כן להיות כמותם, ולהתאמן, התאמנתי באלות, בקפיצות. וכל האימונים האלה לא היו קשים בשבילי. כל מה שנעשה מטעם ה"הגנה" נתן לי הכנה לעתיד.

שמואל סביון (סבוני): אני רוצה להחרוז סביב אחד האספקטים של זה עילות ההגנתית במרוקו; הפעילות סביב תנועת הצנפים. שמות של הקבוצות היו כשמות אישים. סביב התנועות התרכזה תנועה אינטנסיבית. התנועה שימשה כמות לכל הפעולות. היינו מסופחים לתנועה הצופית בצרפת. הסמל היה אותו סמל עם שני האריות ולוחות הברית. המפקד בצרפת היה כפתור. באותה קבוצת צופים שפעלתי בה. התנועה הוקמה מאוחר יחסית, כ-44; הראשון שדאג לה שמעון טובליר-חת, בן אחד העטירים, הוא היה יוזם הכוח המניע. את הדחף נתן מאורע היסטורי; הברברים שחזרו מאיטליה, היו הרבה מחנות של חיילים אז והם התליטו ב-9 באב, ב-44 או ב-45, לפרוע ביהודים. בראשיתו היו בה כעיקר צעירים, אבל בשלב שני היו יותר מבוגרים. המגמה הראשונית היתה לקבל אימון מינימלי. זה לא מתבטא בנשק חם - אבל קר; נזרו וסכינים. טובליר זה לימד את הקבוצות. תוך ששה חודשים היה לנו ארגון נפלא. כעבור פחות משנה זה הקיף כ-300 איש. הצטרפתי בשלב הראשון. הייתי אז בן 14. נוסף לפעילות הצופית המקובלת, הכל היה סביב נושאים יהודיים. אינני יודע איך הוענו לזה; אבל עובדה שסמלנו היה צופה שהרכבנו

אותו על מגן דור. ההסנון היה עברי. לאחר שהיינו די סאורגנים בא שלב שני; התחילה התעוררות יותר ציונית מעשית, כעקבות העתונות שבאה מסונים. היו לנו הרכה מאד חדשות.

יהודה: ראיחם לעצמכם תפקיר להגן על הרוח?

סביון: להיות בכל מקרה להחקפה כמו זו שב-9 באב.

יהודה: מתי נוצר קשר ביניכם ובין ארגון ההגנה?

סביון: עה הפעילות היתה לגמרי ספונסנית, ורק ב-45 התחלנו ליצור קשר עם קזבלנקה עם תנועת קרל נטר ואליעזר בן-יהודה, והפעילות היתה יותר מתוכננת, עד ראשית העליה ב-47.

יהודה: כשאתם באתם במגע אתם האם הם ארגנו אתכם ככתות?

סביון: אנחנו המפקדים ידענו מה מסתור מאחורי התנועה. ההשבעה הגיעה בתחילת 47 כשהתחילה תנועת ההעפלה. אז הביאו אותנו לבית-כנסת קטן, פתחו את ארון הקודש, והשביעו אותנו לשמור אמונים לתנועה, ולשמור את הסוד. והתחילו להתכונן לעליה. ההתרגשות היתה רבה, לקחנו את הענין ברצינות. הסיסמה היתה שריקה של השורה הראשונה של "התקוה". אחד האספקטים החדשים היה היציאה. עד אז היינו מסוגרים ועתה התחלנו לצאת כל יום ראשון, בקור ובשלב. ב-46 התחילה איזו מלחמה טוטאלית בין ילדי הערבים וילדי היהודים. הערבים הרביצו. סימן החליט שצריך להחגוג. ארגנו את כל ילדי בחי-הסוד; אמנו אותם לזרוק אבנים. יום יום בצהריים היינו עומדים במערכה זו. הכנסנו את מושג כבוד האדם.

יהודה: איך התייחסו המבוגרים?

סביון: המבוגרים התייחסו בהסתייגות, לא יכלו להבין את כל המאבק הזה. בשבועות הראשונים מצאנו את האמהות וראשי הקהילה לספור אותנו.

יהודה: מתי קיבלתם חומר ותוברות אימונים?

סביון: חוברות אימונים לא היו. חומר על התנועה הציונית התחלנו לקבל. נפתח מועדון ציוני ב-46. הונף אז דגל. את החוברות סדרנו על לוחות, ושם היתה פעילות כללית מחתרית.

יהודה: מתי עברת קורס מדריכים?

סביון: הייתי מדריך מראשית הדבר, וכל שלב שעברנו היינו צריך לעבור אותו ראשון. למדנו חילות, הסתגנות יחידים ומקל.

יהודה: בנושא זה חרמה במיוחד שהנה קמה חנועה שהיא מתוך עצמה יצרה הגנה, ורצחה להוכיח לעדבים שיש לה דרך משלה. ככה החחילה, למעשה, ההגנה בכל מיני מקומות.

סביון: למשל "השומר", היינו משתמשים במונח זה בלי לדעת על חנועה זו. כל המונחים היו ממש אורגינליים.

יהודה: אח"כ גם אהה הגעת למחנה?

סביון: ראשיה העליה היחה בפכח 47. מיטב הבחורים החליטו לעלות, ובמוצאי פסח 47 יצאנו לדרך. עשינו סיור במכונית עם הכרי. הוא נהרג ואני נעצתי, למרות היותי חבול יצאתי גם כן, לעלות לארץ-ישראל.